

ROLUL ATITUDINILOR ETNOCENTRISTE ȘI XENOCENTRISTE ÎN COMUNICAREA INTERCULTURALĂ

THE ROLE OF ETHNOCENTRIC AND XENOCENTRIC ATTITUDES IN INTERCULTURAL COMMUNICATION

DOI: 10.5281/zenodo.3996007

CZU: 316.77:008

Stela SPÎNU,
doctor în filologie, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică,
Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie
„Nicolae Testemițanu”

SUMMARY

The process of globalization, which initially dominated only the economic sphere, subsequently led to profound socio-political and cultural transformations, influencing inter-ethnic and inter-confessional relations in multicultural and multilingual environments. In the context of the new socio-political and cultural realities, the need to raise awareness of the importance of intercultural communication is evident. Intercultural communication contributes to overcoming ethnocentric or xenocentric attitudes, change the human perception of traditional values, it would cause changes the way you think and act.

Keywords: *intercultural communication, ethnocentrism, xenocentrism, communication styles, conflicts of values and norms.*

REZUMAT

Procesul de globalizare, dominant în lumea contemporană, a determinat profunde transformări sociale, politice și culturale, având un impact semnificativ asupra culturii, influențând relațiile interetnice și interconfesionale în medii multiculturale și plurilingve. În prezent, tot mai frecvent se discută consecințele globalizării culturale, materializate într-un „set specific de valori și credințe, larg împărtășite pe tot globul”. În acest context, etnocentrismul devine nu doar o stare de spirit dominantă în evoluția lumii contemporane, ci și o barieră în comunicarea interculturală.

Cuvinte-cheie: *comunicare interculturală, etnocentrism, xenocentrism, stil comunicațional, conflict de valori și norme.*

Procesul de globalizare, dominant în lumea contemporană, inițial a influențat doar sfera economică, ulterior determinând profunde transformări sociale, politice și culturale, având un impact semnificativ asupra culturii, influențând relațiile interetnice și interconfesionale

în medii multiculturale și plurilingve. În plan cultural, globalizarea își face simțite efectele prin tendința de subminare a culturilor minoritare, omogenizare culturală, schimbarea modelului valoric național și apariția formelor culturale hibride.

În prezent, tot mai frecvent se discută,

în contradictoriu, consecințele globalizării culturale, materializate într-un „set specific de valori și credințe, larg împărtășite pe tot globul”. În acest context, *etnocentrismul* și *xenocentrismul* devin, treptat, nu doar stări de spirit dominante în evoluția lumii contemporane, ci și bariere în comunicarea interculturală.

Pe linia celor relatate, ne propunem să definim conceptul de comunicare interculturală, să analizăm modalitățile prin care fenomenele opuse ca conținut – *etnocentrismul* și *xenocentrismul* – influențează comunicarea interculturală, să definim acțiunile menite să ajute la depășirea acestor bariere în comunicarea interculturală.

Esența conceptului de comunicare interculturală. Termenul *comunicare* are o vechime mare în limbă, fiind de origine latină (comunis „stăpânit în comun”). Aflându-se la interferența disciplinelor socioumane, acesta a cunoscut mai multe accepțiuni:

- schimb de informații între emițător și receptor prin intermediul unui sistem de simboluri și semne [14, p. 32];

- proces, prin care un emițător transmite o informație receptorului printr-un canal, cu scopul de a produce asupra receptorului anumite efecte [5, p. 41];

- procesul stabilirii unei comuniuni sau identități de reflecții, idei, concepții între emițătorul și receptorul mesajului prin intermediul unui canal de comunicație [13, p. 25].

Teoreticienii clasifică totalitatea definițiilor date comunicării în două mari categorii: prima vede comunicarea ca fiind un proces prin care A transmite un mesaj lui B, mesaj care are efect asupra acestuia; cea de-a doua interpretează comunicarea drept negociere și schimb de semnificații, proces în care mesajele, persoanele determinate cultural și realitatea interacționează astfel încât să ajute înțelesul să fie produs, iar înțelegerea să apară [10, p. 7].

Așadar, comunicarea reprezintă un proces complex, care urmărește realizarea unui schimb de informații și obținerea unui feedback, stând la baza relațiilor interpersonale.

Rolul comunicării în relațiile interumane a constituit un subiect de interes major din cele mai vechi timpuri până în prezent. Primele încercări de a conștientiza esența comunicării, dar și a retoricii (ca tip distinct de comunicare), aparțin filozofilor antici:

- Gorgias, sofist și retor grec, referindu-se la posibilitatea de a cunoaște adevărul și de a-l comunica susținea: „nu există nimic; dacă ar exista ceva, nu ar putea fi cunoscut și dacă ar putea fi cunoscut, n-ar putea fi comunicat” [3, p. 119];

- potrivit lui Platon, „retorica nu este o știință, deoarece operează cu verosimilul, cu probabilul, acoperind domeniul opinabilului, deci nu impune dominația rațiunii, ci a afectelor; nici un retor nu a fost un mare orator, iar retorica are pretenția de a asigura succesul oricărei teze, indiferent de dreptate sau adevăr” [11, p. 19];

- Aristotel, discipol al lui Platon, fiind influențat de teoriile predecesorului său, definește atributele și aria curriculară a retoricii, plasând-o „în domeniul utilului, formulând legi ale unei retorici într-adevăr filozofice” [5, p. 155];

- Quintilian, retor și pedagog roman, autor al lucrării „Principiile artei oratorice”, susținea că retorica este necesarmente morală, pentru că nu poți vorbi bine decât dacă ești un om de bine [11, p. 23].

După epoca greco-romană până în epoca luminilor, conceptul de comunicare a fost mai puțin elucidat în studii, atenția fiind axată pe caracterul pragmatic al fenomenului. Doar după sec. al XVII-lea, comunicarea revine în centrul atenției cercetătorilor, cunoscând multiple interpretări. John Fiske, istoric și filozof american, le subsumează celor două școli:

școala proces (care interpretează comunicarea ca mijloc de transmitere a mesajelor și îi are ca reprezentanți pe C. Shannon, W. Weaver și G. Gerbner) și *școala semiotică* (care tălmăcește comunicarea ca producție și schimb de semnificații) [7, p. 79].

Așadar, comunicarea permite realizarea unui schimb de informații și rămâne a fi cea mai notabilă caracteristică a unei societăți, stând la baza relațiilor interumane și interetnice.

Actualmente, în contextul proceselor integraționiste europene, este pe larg discutată corelația dintre comunicare și cultură, or, acestea reflectă imaginea vie a culturii unui popor, care include etnonimul și etnotipul acestuia. Mai mulți cercetători s-au exprimat pe marginea acestui subiect:

- Jean Caune susținea că cultura și comunicarea formează un cuplu ciudat, nici una nu se explică fără cealaltă. Cele două fenomene nu sunt perfect etanșe, nu se conțin și nici nu pot fi situate în planul reflexiilor paralele prin corespondență analogică [2, p. 17].

- Deși sunt entități distincte, afirma Ioan Oprea, limba și cultura nu se pot dezvolta independent, ambele sunt produse ale spiritului și cooperează la edificarea spiritualității fiecărei comunități. În linii mari, cultura reprezintă ansamblul aspectelor intelectuale ale unei civilizații și se concretizează în suma conștiințelor achiziționate într-un sistem cumulativ al produselor cunoașterii, care permit dezvoltarea simțului critic, al gustului, al judecății etc. [9, p. 178].

- Potrivit lui A. Tănase, cultura este, prin geneza și finalitatea ei, un fenomen social, fiind moștenită prin mecanisme sociale, deprinsă și învățată, care îl conduce pe individ spre umanitate, spre valorile ei supreme. Factorul comunicațional nu este exterior culturii, ci ține de sensul și finalitatea acesteia [12, p. 93].

Prin urmare, termenii cultură și comunicare desemnează fenomene sociale, aflate în strânsă corelație. Cultura întrunește totalitatea valorilor spirituale și materiale, care servesc la definirea imaginii unei comunități; comunicarea ne oferă posibilitatea de a cunoaște și împărtăși valori și tradiții culturale.

La interferența conceptelor de cultură și comunicare se află comunicarea interculturală, necesitatea căreia este determinată de diversitatea etnică, lingvistică și spirituală a lumii moderne. Doar prin comunicare poate fi realizat un schimb de valori, norme, reguli și idei între reprezentanții diferitor medii culturale.

Lipsa de comunicare devine o sursă a conflictelor interculturale. Or, comunicarea are un rol decisiv în situații de criză sau conflicte dintre reprezentanții diferitor medii culturale, posedând un rol dual: ca sursă de conflicte și ca formă de prevenire, evitare, gestionare, diminuare ori rezolvare a conflictelor [15, p. 51].

În prezent, o sursă dominantă de conflict a devenit etnocentrismul.

Etnocentrismul – barieră în comunicarea interculturală. Termenul etnocentrism a fost introdus în mediul academic de William Graham Sumner, sociolog și filozof american. În lucrarea *Folkways*, datată cu 1906, savantul îi definește pe etnocentriști ca indivizi sau grupuri particulare care se consideră superiori celorlalți, neglijând alte forme culturale, fiind siguri de unicitatea propriei culturi. În aceeași lucrare, Sumner introduce și conceptele de ingroup și outgroup, folosite în prezent în studiile de psihologie. În opinia cercetătorului, acestea sunt două fațete ale aceleiași monede, reprezentând o relație universală. În ipoteza lui Sumner domină ideea de superioritate a ingroupului și a ostilității față de outgroup. Deși conceptele introduse de William Graham Sumner sunt preluate în cercetările socioumaniste

ulterioare, opiniile acestuia au fost criticate de contemporanii săi [1, p. 45].

Consecințele atitudinilor și comportamentelor etnocentriste în lumea contemporană sunt estimate diferit. Referindu-ne la aspectul pozitiv al etnocentrismului, semnalăm că acesta îi unește și consolidează pe indivizii care aparțin aceluiași mediu cultural, au valori și norme comune, tind spre unitatea spirituală. Persoanele etnocentriste dau dovadă de devotament față de patrie și limbă, împărtășesc și promovează propriile valori, dar nu sunt pregătite pentru un dialog deschis. În anumite contexte, din cauza lipsei de comunicare, etnocenștristii devin promotorii unor idei radicale, care duc la discriminare.

Etnocentrism și Xenocentrism. Opus etnocentrismului este xenocentrismul, fenomen tot mai frecvent întâlnit la tineri. Xenocenștristii sunt adversari ai etnocentrismului, subestimându-și propriile valori și norme, fiind lipsiți de un spirit critic, fiind ușor influențați, manipulați sau asimilați de reprezentanții mediilor culturale, ale căror valori sunt supraestimate. Xenocentrismul devine, ulterior, un motiv al migrației și al asimilării benevole.

Relativismul cultural la interferența atitudinilor etnocentriste și xenocentriste. La interferența atitudinilor etnocentriste și xenocentriste se află relativismul cultural. Acest curent de gândire a fost introdus și promovat de antropologul american Franz Boas. Conform adeptilor relativismului cultural, valorile unei culturi trebuie judecate în contextul și funcționalitatea lor imanentă, dar nu după criteriile altei culturi. Acesta are la bază un spirit critic, obiectiv, care se datorează, în mare parte, comunicării dintre reprezentanții diferitor culturi.

Conceptul de relativism cultural este unul dintre principiile cele mai „venerabile” și mai valoroase, susține Robert D. Edgerton. Conform acestui principiu, în

cercetarea antropologică nu există un standard universal valid prin intermediul căruia să fie posibil a fi analizate credințele tradiționale sau practicile altor culturi; acestea pot fi evaluate numai în contextul în care apar și se manifestă [4, p. 71].

Relativismul cultural presupune un mod obiectiv de a gândi, a aprecia și tolera diversitatea etnică, lingvistică și culturală, fapt inevitabil în lumea contemporană. Promotorii relativismului cultural afirmă că o cultură nu are nici un criteriu absolut pentru a decide dacă activitățile unei culturi sunt „inferioare” sau „nobile”. Totuși, fiecare cultură poate și trebuie să aplice acest criteriu propriilor activități, deoarece membrii săi sunt atât actori, cât și observatori”, susține Hofstede Geert [8, p. 45]. Acceptarea unor criterii care nu sunt specifice propriei culturi este dificilă, deoarece necesită o abordare neutră, obiectivă, care nu este ghidată de anumite preferințe și atitudini.

Relativismul cultural respinge ideea că anumite culturi, inclusiv cea proprie, posedă un set de reguli absolute după care se pot judeca alte culturi. Fiecare cultură are un set de norme particulare specifice. Absolutizarea, supraevaluarea relativismului cultural are însă consecințe negative, atât în plan metodologic, cât și în plan etic. În plan metodologic, efectul ar fi că fiecare cultură va fi evaluată numai în termenii propriilor standarde și orice fel de comparație interculturală nu ar mai posibilă și nici justificată [5, p. 81].

Adversarii relativismului susțin că acesta este un „nonsens sentimental” și că societățile primitive vor renunța la practicile tradiționale atunci când guvernările coloniale își vor demonstra superioritatea [4, p. 8].

Prin urmare, etnocentrismul, xenocentrismul și relativismul cultural sunt curente de gândire, utile în cercetările antropologice. Pentru a depăși formele exagerate

ale acestora în societățile plurietnice, urmează a fi dezvoltate competențe de comunicare interculturală, care presupun o conștiință, o sensibilitate și un comportament intercultural. De regulă, persoanele care posedă competențe interculturale nu pot fi nici etnocenștrști, nici xenocenștrști.

Studiu de caz. Pe linia celor relatate prezintă interes atitudinea tinerilor, ce țin de diferite etnii, față de etnocentrism, xenocentrism și relativism cultural. Pentru a obține o informație veridică am realizat un sondaj de opinie în rândul studenștrilor, reprezentanștrii ai grupurilor de români basarabeni, indieni (ștrara de origine - India) și arabi (ștrara de origine - Israel), care își fac studiile la Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemiștranu”. Potrivit rezultatelor sondajului, majoritatea tinerilor intervievaștrii sunt promotori ai unui etnocentrism moderat, dorind să se familiarizeze cu noi valori și conduite culturale, dar nu și să le tolereze sau să accepte un dialog cu semenii lor.

În acest context, comunicarea și educația interculturală ar servi la depășirea

atitudinilor etnocenștriste, ar modifica percepștria omului asupra valorilor tradiștrionale, ar provoca schimbări în modul de a gândi și acștriona. Atitudinile și comportamentele etnocenștriste sau xenocenștriste ar putea fi depășite prin următoarele acștrțiuni:

- însuștrirea limbilor străine pentru o mai bună cunoaștrere a etnonimului altor comunităștrii și conștrtientizarea diferenștrilor dintre culturi;

- formarea unei conștrtiinștrte interculturale prin cunoaștrerea intuitivă sau reflexivă nu doar a propriilor valori culturale, dar și ale altor popoare;

- cultivarea unei sensibilităștrii interculturale, a capacităștrii de a transmite și provoca emoștrii pozitive;

- promovarea unui comportament intercultural corect și demn;

- dezvoltarea sensibilităștrii pentru diversitate prin organizarea evenimentelor culturale și ștrtiinștrifice, care ar facilita dialogul intercultural;

- promovarea și monitorizarea mobilităștrii tinerilor prin participarea la proiecte de mobilitate.

BIBLIOGRAFIE

1. Adorno Theodor W., Frenkel-Brunswik Else, Levinson Daniel, Sanford Nevitt, The authoritarian personality, New York, Harper & Brothers, 1950.
2. Caune, Jean, Cultură și comunicare, Bucureștrii, Editura Cartea Românească, 2000.
3. Ciulei, T., Mic tratat de gnoseologie, Editura Lumen, Iaștrii, 2009.
4. Constantinescu Cătrălin, Relativismul cultural în studiile literare comparate. Deschiderea spre Celălalt și spre Periferie, Acta lassyensia Comparationis, nr. 5, 2007.
5. Cuilenburg J., Scholten O., Noomen G., Ștrtiinștrta comunicării, Bucureștrii, Ed. Humanitas, 2004.
6. Defradas Jean, Literatura elină, Bucureștrii, Editura Tineretului, 1960.
7. Fiske, John, Introducere în ștrtiinștrțele comunicării, Iaștrii, Editura Polirom, 2003.
8. Georgiu Grigore, Filosofia culturii: cultură și comunicare, Editura Diogene, Bucureștrii, 2013.
9. Oprea Ioan, Comunicare culturală și comunicare lingvistică în spaștriu european, Iaștrii, Ed. Institutul European, 2008.
10. O’Sullivan Tim, Hartley John, Saunders Danny, Montgomery Martin, Fiske John, Concepte fundamentale din ștrtiinștrțele comunicării și studiile culturale, Iaștrii, Editura Polirom, 2001.

11. Stroe C., Retorica și teoria argumentării, Editura Pământul, București, 2006.
12. Tănase Alexandru, Cultură și civilizație, București, Editura Politică, 1977.
13. Wilbur, Schram, Process and Effects of Mass Communication, University of Illinois Press, Urbana, 1995.
14. Гузикова М., Фофанова П., Основы теории межкультурной коммуникации, Екатеринбург, Издательство Уральского университета, 2015.
15. Tripon Ciprian; Dodu, Marius, Penciu, Gabriela, Managementul conflictelor și tehnici de negociere. În: <https://www.academia.edu/32713151/>

Prezentat: 12 mai 2020.

E-mail: stela.spinu@mail.ru